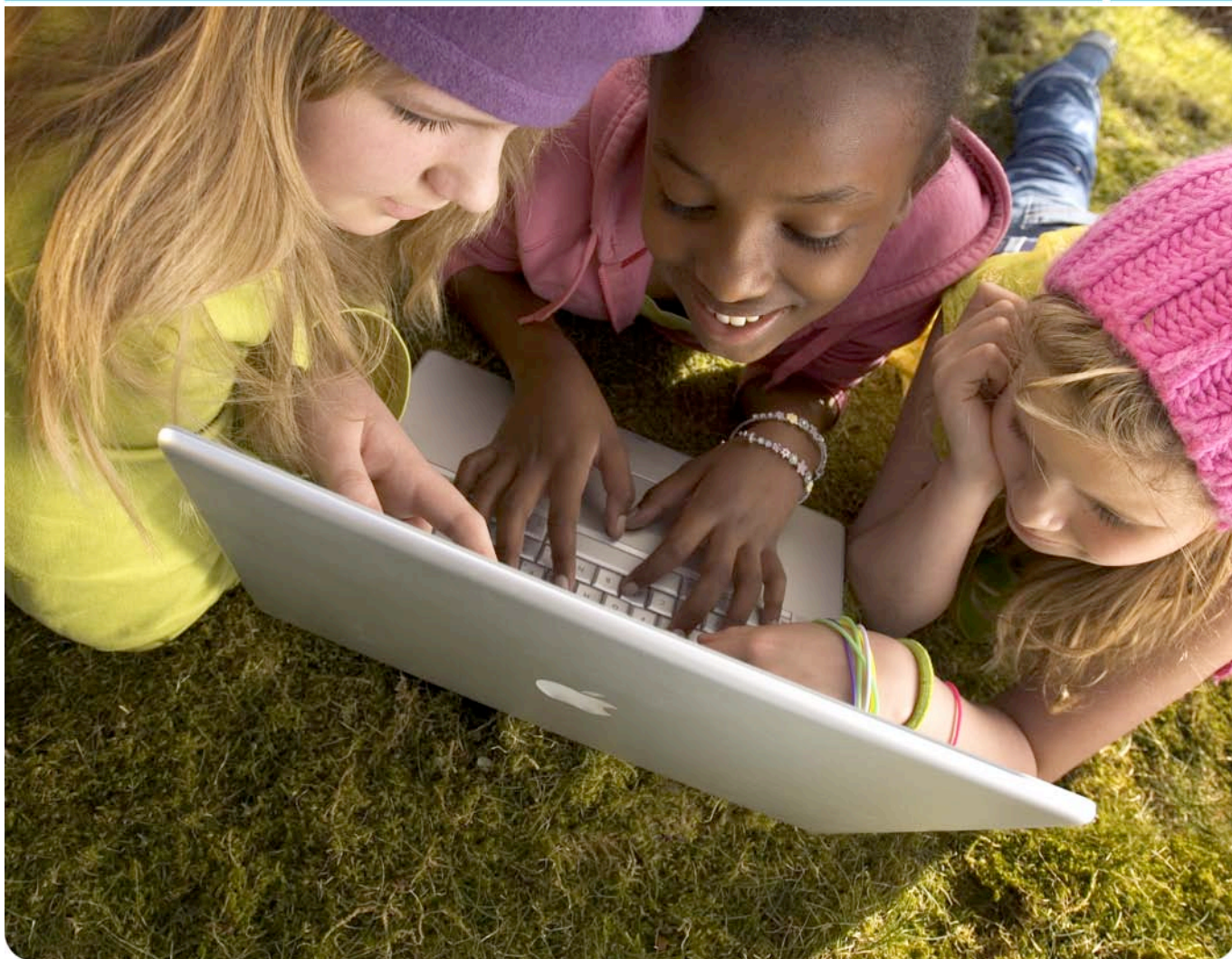

HÅNDBOK

INTERNASJONALT SAMARBEID I GRUNNOPPLÆRINGEN

2011

TIL LÆRERE OG LEDELSE I SKOLEN

“Håndbok for internasjonalt samarbeid i grunnsopplæringen” er tenkt som en praktisk hjelp for skoler som ønsker å jobbe med internasjonalt utdanningssamarbeid. Den retter seg til ledere og lærere på skolen, og gir konkrete råd om hvordan skolene kan komme i gang med internasjonalt samarbeid, knytte kontakter og integrere dette i opplæringen.

Håndboka er delt i to deler. Første del gir bakgrunnsstoff omkring det å jobbe med internasjonalisering og en del eksempler på hvordan skoler arbeider med dette. Andre del er mer praktisk orientert der den som er i gang med å planlegge konkrete internasjonaliseringstiltak skal kunne finne tips og råd. I tillegg har håndboka fire vedlegg, disse er ABC i søknadsskriving, sjekklister for prosjektarbeid, oversikt over støttetiltak og samarbeidsprogram og internasjonale lærings- og undervisningsressurser. Tanken er at boka skal kunne brukes praktisk og leses strategisk.

I 2010 fikk SIU et utvidet mandat til også å være et service- og kompetansesenter for internasjonalisering i grunnsopplæringen. Vi arbeider nå med å utvikle denne rollen. SIU har i mange år vært norsk programkontor for europeiske og nordiske samarbeidsprogrammer for grunnsopplæringen. Disse programmene er de største norske skoler kan delta i, og håndboka tar i første rekke utgangspunkt i erfaringer herfra. Dette betyr at vi først og fremst legger vekt på den delen av internasjonaliseringsarbeidet som innebærer samarbeid med skoler og opplæringsinstitusjoner i andre land, gjennom konkrete prosjekter, utveksling etc. Internasjonalt samarbeid kan skje på mange måter og på mange arenaer, i utlandet, hjemme og på nett. Håndboka tar ikke sikte på å gi råd og veiledning for hele dette feltet. SIU sine nettsider supplerer håndboka, men i tillegg er andre dokumenter og instanser viktige referanser for skolene i arbeidet med internasjonalisering, særlig på områder ut over de som dreier seg om konkret samarbeid med skoler og opplæringsinstitusjoner i andre land.

Utdanningsdirektoratets veiledninger til de ulike læreplanene og Stortingsmelding 14 “Internasjonalisering av utdanning” er sentrale retningsgivende dokumenter for skoler som skal jobbe internasjonalt. Andre viktige aktører som kan supplere med informasjon, veiledning og gode eksempler er de nasjonale sentrene.

Bergen, første gang utgitt november 2010, revidert desember 2011

INNHOOLD

1 Internasjonalisering i GRUNNOPPLÆRINGEN	5
1.1 Begreper og definisjoner	
1.2 Politikk og institusjoner	
2 Hvorfor samarbeide internasjonalt?	8
2.1 Økt læringsmotivasjon	
2.2 Kulturell bevissthet	
2.3 Et inkluderende læringsmiljø	
2.4 Interesse for og rekruttering til fagområder	
2.5 Pedagogisk utvikling: metodisk inspirasjon og nye undervisningsopplegg	
2.6 Tenk globalt – handle lokalt: Internasjonalisering og lokalsamfunnet	
2.7 Samarbeid mellom skole og hjem kan styrkes	
3. Læreplanverket og internasjonalisering	13
3.1. Læreplanverkets generelle del	
3.2. Prinsipper for opplæringen	
3.3. Kompetansemål i læreplaner for fag	
4. Former for internasjonal kontakt	16
4.1. I hjemlandet	
4.2. Til utlandet	
4.3. Prosjektsamarbeid og skolepartnerskap	
4.4. Større prosjekter i samarbeid med andre institusjoner	
4.5. Etterutdanningstilbud	
5. hva bør du avklare juridisk?	23
5.1. Gratisprinsippet	
5.2. Godkjenning av studieturer/studieopphold	
5.3. Dokumentasjon kvalifikasjoner, kunnskaper og ferdigheter	
5.4. Finansiering av internasjonalt samarbeid gjennom programmer	
6. Måter å organisere/legge til rette for internasjonalt samarbeid i skolen	25
7. Dialog med skoleeier	27
8. Starte et prosjekt	29
8.1. Første skritt	
8.2. Valg av tema/faglig fokus	
8.3. Valg av samarbeidspartnere	
8.4. Rolleavklaring mellom partnerne	
8.5. Sjekkliste i forberedelsesfasen av prosjektet:	
8.6. Spilleregler for internasjonale skolemøter	

Vedlegg

I.	ABC i søknadsskriving	<u>36</u>
II.	Sjekkliste for prosjektarbeid	<u>40</u>
III.	Oversikt over støttetiltak og samarbeidsprogram	<u>43</u>

1 INTERNASJONALISERING I GRUNNOPPLÆRINGEN

“Verden er blitt mindre”, sier vi og mener med det at endringer som har skjedd som følge av teknologisk utvikling og økonomisk vekst, har ført til at vi både kan og må forholde oss til det som skjer utenfor vårt lands grenser. Verden er tilgjengelig for å oppdages. Samtidig blir befolkningen stadig mer kulturelt sammensatt og vår hverdag er avhengig av produkter skapt i land som ligger langt borte. Nyhetsbildet og samfunnsdebatt er preget av hendelser i områder som er fjernt fra oss både kulturelt og klimatisk.

Til tross for at dette er forhold som har fått økende politisk relevans og oppmerksomhet de siste tiårene, har den internasjonale dimensjonen i skole og utdanning en lang og rotfestet tradisjon. Idealet om verdensborgeren stammer fra opplysningstiden, og Norge har lenge vært avhengig av utdanningsmobilitet på grunn av behovet for spesialiserte utdanningstilbud og historisk sett manglende kapasitet på noen områder. Samtidig er ideene om den dannende reisen og det å oppdage det allmenmenneskelige viktige for vårt danningsideal. Internasjonalisering regnes i dag som en forutsetning for god kvalitet og utvikling i skolen. Ingen blir best uten å sammenligne seg med og lære av andre. Internasjonalisering i norsk skole bygger dermed både på en nåtidig samfunnsforståelse og på lange historiske tradisjoner. Men hva forstår vi egentlig med begrepet internasjonalisering i skolen?

1.1 Begreper og definisjoner

I norsk skolesammenheng ble begrepet internasjonalisering første gang brukt i Reform 94. Det viser seg imidlertid å være lite brukt i den praktiske skolehverdagen¹. Siden 1994 har begrepet dukket opp i utdanningspolitiske planer og dokumenter, og i 2009 ga Regjeringen ut en egen stortingsmelding om internasjonalisering. Denne meldingen utmerker seg ved at den tar for seg internasjonalisering i hele utdanningsløpet². Stortingsmeldingen søker å gi svar på hvordan nasjonale myndigheter og utdanningsinstitusjonene skal møte de utfordringer og muligheter som følger av økt globalisering.

Både globalisering og internasjonalisering er ord som tidvis har vært brukt om hverandre, og tidvis har vært tillagt et annet innhold enn i dag. Stortingsmeldingen gir følgende definisjoner:

1 Undersøkelse gjennomført av SIU våren 2010

2 St.meld.nr.14 (2008-2009) Internasjonalisering av utdanning

- **Globalisering:** Brukes som samlebetegnelse for prosesser og krefter som reduserer betydningen av avstander og landegrenser. Globalisering er en langvarig og kompleks prosess som skjer på en rekke ulike samfunnsområder samtidig. Det er politiske, samfunnsøkonomiske, teknologiske og kulturelle prosesser som påvirker utviklingen i verdenssamfunnet.
- **Internasjonalisering:** Internasjonalisering er utveksling av ideer, kunnskap, mennesker, varer og tjenester over landegrenser, og har enkeltlandet som ståsted og perspektiv.

Internasjonalisering har mange former. De fleste tenker på internasjonalisering som elever og lærere som reiser til utlandet på studiebesøk av en eller annen art. Internasjonalisering omfatter imidlertid også daglig aktivitet i klassen, på hjemstedet.

- **Internasjonalisering av utdanning:** En prosess der en internasjonal, interkulturell og global dimensjon integreres i læringsmål, organisasjon og aktiviteter. Prosessen omfatter også organisatorisk forankring og pedagogisk praksis på skolen.

Stortingsmeldingen om internasjonalisering beskriver flere sider ved internasjonalt samarbeid og internasjonalisering. Internasjonalisering blir sett på som et verktøy for faglig og personlig utvikling hos deltakere, og et viktig tilskudd til skolens læring. Samtidig understreker meldingen betydningen av internasjonalt samarbeid for å få til kvalitetsutvikling både lokalt og nasjonalt gjennom samhandling og erfaringsutveksling. Begrepet "internasjonalisering hjemme", som også brukes i meldingen, peker på betydningen av at internasjonalisering skal gjelde alle elever, også dem som ikke reiser.

1.2 Politikk og institusjoner

Utdanning har fremfor noe vært nasjonalstatenes ansvarsområde, og en del av det man kaller "det nasjonale prosjektet". Dette er grunnen til at det er, og har vært, store forskjeller mellom utdanningssystemene. Utviklingstrekk som gjerne omtales som "globalisering" og som medfører økt kontakt og samarbeid over landegrenser, gjør imidlertid at forskjellene er i ferd med å bli mindre. Dette har samtidig gjort det enklere for skoler å samarbeide på tvers av landegrenser. En rekke internasjonale aktører, organisasjoner og sammenslutninger bidrar også til at nasjonale utdanningsdiskusjoner får et internasjonalt preg³. Utdanning oppfattes å stå sentralt for å nå overordnede økonomiske og politiske mål, og aktører som OECD og EU har fått økende betydning.

³ Se Kunnskapsdepartementets hjemmeside <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd.html?id=586>

- **OECD** utarbeider statistikk, analyser og ulike undersøkelser (bl.a. PISA- og TALIS-undersøkelsene. PISA kartlegger 15-åringers kompetanse og ferdigheter innenfor fagområdene lesing, matematikk og naturfag. TALIS omhandler holdninger, praksis og erfaringer knyttet til undervisning og læring blant lærere og skoleledere.
- **EU** har fra 2001 en felles overordnet strategi for utvikling i utdanningssektoren⁴. Medlemslandene utarbeider årlig nasjonale rapporter til fellesskapet og mottar kommentarer for videre arbeid med resultater og politikikutvikling.

Satsingsområder i EU og OECD samsvarer til dels med nasjonal utdanningspolitikk. Vi finner igjen felles satsingsområder som:

- Tidlig start (barnehage)
- Livslang læring
- Fullføring av videregående opplæring
- Større andel av befolkningen med høyere utdanning
- Flere voksne under videre- og etterutdanning
- Mer forskningsbasert kunnskap for utforming av utdanningspolitikk
- Satsing på grunnleggende ferdigheter⁵

Andre internasjonale organisasjoner vektlegger i større grad kultur- og dannelsingsaspektet i utdanningen:

- **Nordisk ministerråd** (<http://www.norden.org/no>) fremmer kontakt mellom barn og unge i Norden basert på felles nordiske verdier som rettferdighet, likhet, demokrati, åpenhet og engasjement. Et viktig element er å styrke nordiske ungdommers evne til å forstå hverandres språk.
- **Europarådet** (<http://www.coe.int/>) fremmer interkulturell kompetanse i skolen. Målet er å bidra til utvikling av mellommenneskelig forståelse, respekt, toleranse, likeverd, demokratisk deltakelse og samhørighet.
- **UNESCO** (<http://www.unesco.no>) er FNs organisasjon for utdanning, vitenskap, kultur og kommunikasjon. UNESCO arbeider blant annet for å fremme utdanning for alle, interkulturell dialog og forståelse, pluralistisk og fri mediepolitikk og anvendelse av vitenskap for utvikling.

⁴ Lisboa strategien fra 2001. Den ble fornyet i 2010 og heter nå Europe 2020.

⁵ Grunnleggende ferdigheter: å kunne uttrykke seg muntlig, å kunne uttrykke seg skriftlig, å kunne lese, å kunne regne, og å kunne bruke digitale verktøy.

2 HVORFOR SAMARBEIDE INTERNASJONALT?

Begrunnelser for hvorfor internasjonalt samarbeid kan være en ressurs for skolen finnes på mange nivå. Kvalitetssikrede skoleprosjekter og internasjonal kontakt gir adgang til motiverende læringsarenaer for elever, lærere og andre. Deltakelse internasjonalt kan ha ringvirkninger både i skolen og i lokalsamfunnet. I dette kapitlet vil vi videreformidle noen av de erfaringene skoler og lærere som har deltatt i internasjonalt samarbeid har formidlet til oss. Teksten inneholder også eksempler på prosjektsamarbeid. Eksemplene er plassert der de er fordi de blant annet illustrerer noe av det som er poenget i det enkelte avsnitt. Det er likevel viktig å huske på at prosjektene dekker flere tema, og at de dermed kan være eksempler også på andre tema.

2.1 Økt læringsmotivasjon

Internasjonale prosjekter kan bidra til å gi elever og lærlinger impulser, utfordringer og mestringsopplevelser som er annerledes enn dem de ellers ville fått, og dette kan igjen føre til økt læringsmotivasjon.

"Elevene har hatt en enorm utvikling, både faglig og sosialt" er en vanlig kommentar i rapporter fra internasjonale skoleprosjekter. Spør vi elevene, finner vi at de oftest rapporterer om:

- Nye venner
- Økt motivasjon til læring
- Økt interesse for andre lands kulturer
- Økt interesse for språk
- Økt bevissthet om egen kultur

Lærere observerer at:

- Når kommunikasjon foregår på et fremmedspråk er resultatet bedre kommunikative ferdigheter (presentasjon, formidling og deltakelse i diskusjoner).
- Når elevene lærer å klare seg selv i en uvant situasjon i et annet land, vokser de både sosialt og faglig, og slike opplevelser skaper mestring og gir elevene styrket selvbilde.

Sandvollan skole i Nord-Trøndelag har deltatt i et Comeniusprosjekt kalt 'Maths for fun' sammen med partnerskoler fra fire andre europeiske land. Prosjektet har hatt som mål å utveksle undervisningsmetoder og forbedre undervisningen både for sterke og

svake elever. Skolene har samarbeidet ved hjelp av en nettplattform og gjennom gjensidige lærerbesøk på de deltagende skolene, men når det gjelder undervisningsopplegget har det vært sentralt å sørge for at det er variasjon, være ute og arbeide med praktiske oppgaver og at hele skolen har vært engasjert. Også foreldrene har vært engasjert når det har kommet internasjonalt besøk til skolen. Elevene har fått praktisert engelsk, og opplevd at matte kan være gøy: "Egentlig er matte veldig kjedelig. Men det var morsomt å prøve ut nye ting. Å ha matte i gymmen for eksempel, slippe å sitte inne hele tiden. Vi bygget broer av sammenrullet papir. Hvert ark kostet en krone og hver binders 50 øre. Vi måtte holde budsjettet og broen måtte tåle to kilo" forteller Ida. Lærerne som deltok i prosjektet opplevde økt egen motivasjon og utvidet nettverk i tillegg til å få metodiske tips og evalueringer av egne undervisningsopplegg⁶.

2.2 Kulturell bevissthet

Internasjonale utdanningsprosjekter gjør flerspråklighet og interkulturell kommunikasjon direkte relevant. Gjennom samarbeid og kommunikasjon med mennesker i andre land synliggjøres betydningen av språk og interkulturelle ferdigheter. Elever og lærere gjenkjenner "kulturelle filtre" og "bakhodemodeller" (kulturelle stereotyper) som de bærer med seg. Dette er frigjørende og inviterer til dypere refleksjon om egen kulturell identitet. Samtidig oppfattes og presenteres fag forskjellig fra land til land, og både lærere og elever opplever at deres faglige perspektiv utvides. Prosjektet under fra Strømmen videregående skole, viser at oppholdet inspirerer, noe som også kommer klart fram i elevens blogg.

Elevene i barne- og ungdomsarbeiderfaget ved Strømmen videregående skole har praksisopphold i Kaloudianon barnehage på Kreta. Gjennom å måtte kommunisere med barn uten å bruke verbalt språk kommer betydningen av andre kommunikasjonsformer fram. Elevene utvikler sine kommunikative evner, blir kjent med andre pedagogiske metoder og perspektiver og lærer om respekt, toleranse og betydningen av et sosialt fellesskap. Lærerne beskriver deltakelsen i et prosjekt som "alt fra en belønning til et faglig undervisningsopplegg", og trekker spesielt fram at de har lært av andres metoder, strategier og aktiviteter og at det er inspirerende å se elevenes mestringsopplevelser i en ukjent setting⁷.

6 Sandvolla skole, Nord-Trøndelag: 'Maths for fun'. Prosjektet er finansiert gjennom Comeniusprogrammet og gikk fra 2006-2009.

7 Strømmen videregående skole, Akershus, "Praksis i barnehage på Kreta". Prosjektet finansieres gjennom midler fra Leonardo da Vinci programmet og fem av ni elever i Vg 2 reiser på praksisopphold. <http://kretapraksis.blogspot.com/>

2.3 Et inkluderende læringsmiljø

I flere programmer er det mulig å få ekstra støtte slik at det kan tilrettelegges for elever med særskilte behov. Et eksempel på dette er prosjektet ved Godalen videregående skole der elever med særskilte behov har hatt utbytte av internasjonalt samarbeid. Prosjektet har blant annet hatt som målsetting å forebygge frafall:

Godalen VGS har hatt et nordisk prosjekt der deltakerne er elever som har ulike problemer og står i faresonen for å falle fra. Prosjektet innebærer først og fremst besøk og gjenbesøk hos en samarbeidsskole i Sverige. Elevene skal gjennom felles aktiviteter og praksisbasert opplæring bygge opp selvtillit gjennom tro på å mestre uvante situasjoner. Som en del av prosjektet har de vært med å planlegge deler av turen. Prosjektet har gitt dem nye mestringserfaringer og alle elevene er fortsatt under opplæring. Lærerne som deltok opplevde i tillegg at prosjektet var utbytterikt, særlig i forhold til å utveksle pedagogiske metoder med lærerne i den svenske samarbeidsskolen⁸.

2.4 Interesse for og rekruttering til fagområder

Internasjonale prosjekter brukes av mange skoler for å gjøre bestemte fag mer attraktive, gjennom blant annet å tilby praksisperioder i utlandet. Dette kan, slik det er vist i eksempelet fra Lønborg videregående skole, kombineres også med andre målsettinger:

Lønborg videregående skole har opprettet en internasjonal linje for helsearbeidere som skal ta en del av opplæringstiden ved ulike helseinstitusjoner på Zanzibar. Ifølge planen vil oppholdet på åtte uker dekke både programfag og fellesfag for elevene, samt oppfølging av kompetansemål for lærlingene. "Målet med å opprette tilbudet er å øke kvaliteten på helsetjenestene i Norge. Delmål for prosjektet er å øke rekruttering til helsefagarbeiderutdanningen for å få flere og bedre kvalifiserte og motiverte helsefagarbeidere, og å bedre samarbeid mellom skole og arbeidsliv. Skolen håper også at prosjektet skal gi økt kulturforståelse og solidaritet, og økt kompetanse og bistandsengasjement blant helsefagarbeidere."⁹

⁸ Godalen videregående skole i Rogaland, "Praksisbasert opplæring til utlandet", prosjektet går fra 2009-2010 og er støttet gjennom Nordplus programmet. <http://siu.no/Konferanser-og-publikasjoner/Nyheter-fra-SIU-2010/Motarbeider-fracfall-gjennom-Nordplus-prosjekt>

⁹ Lønborg videregående skole i Hordaland. Prosjektet finansieres gjennom Bergen Kommune og Statens lånekasse <http://www.ba.no/nyheter/article5533986.ece>

I noen tilfeller kan skolens internasjonale kontakter gi mulighet til å tilby praksis i fagområder som ikke finnes i eksisterende næringsvirksomhet i regionen som eksempelet under med Nord-Gudbrandsdal videregående skole viser.

Nord-Gudbrandsdal VGS deltar i et toårig Leonardo da Vinci-prosjekt som involverer elever på fire ulike utdanningsprogrammer og samarbeidspartnere i fire ulike land. Utplassering i utlandet er en integrert del av utdanningsløpet, og hever kvaliteten på og attraktiviteten til yrkesfaglig opplæring og kan også bidra til å redusere frafall. Utplasseringen skjer i «Prosjekt til fordypning», der elevene, i følge lokal læreplan, skal ha fem uker utplassering i løpet av Vg2. I regionen er det begrenset tilgang på relevante og varierte praksisplasser og bedrifter, dermed svarer utplassering i Europa også på et udekket lokalt behov. Arbeidsmarkedet blir stadig mer internasjonalt, så arbeidserfaring utenlands gjør de norske elevene mer fleksible og mindre redde for å flytte på seg siden. I tillegg får skolen mye blesst omkring internasjonale prosjektene, og dette igjen er med å rekruttere til faget. TIP-klassen fylles opp hvert år. Gjennom internasjonale satsing gjør skolen yrkesfagene en tjeneste. Utplasseringen gir en unik mulighet til relevant praksis for elevene, og verdifull kompetanse for det lokale næringslivet¹⁰.

2.5 Pedagogisk utvikling: metodisk inspirasjon og nye undervisningsopplegg

Et av målene med internasjonale prosjekter kan være å legge til rette for erfaringsutveksling mellom skoler og undervisningsinstitusjoner i ulike land. Slik kan lærere få impulser til egen profesjonsutøvelse, og elever få kunnskap om skolesystem og -kulturer i andre land. Internasjonale prosjekter kan videre involvere flere fag og/eller flere klasser samtidig. Man nærmer seg et felles tema fra forskjellige innfallsvinkler. Dette kan bidra til at lærere utvikler nye måter å se problemstillinger på, og at de får være med på å utvikle og teste nye læringsmetoder. Elevene på sin side får innblikk i kompleksiteten i ulike problemfelt og nytteverdien av ulike fag.

Malakoff VGS integrerer seks ulike fag gjennom deltagelse i Comenius partnerskap. Både Vg1 og Vg3 i studiespesialiserende deltar i prosjektet som har som mål å øke kunnskapen om bioteknologi og gi grunnlag for kritisk vurdering av trygghet ved genmodifisert mat i forhold til fordeler og ulemper ved økologiske matvarer. Elevene arbeider med prosjektet innenfor fagene naturfag, engelsk, biologi, kjemi, mediefag og samfunnsfag i samarbeid med skoler fra fem andre europeiske land. Prosjektet innebærer besøk og gjenbesøk fra skolene i de deltakende landene og gir mulighet til ny kunnskap om undervisningsmetoder og om faglig nivå i samarbeidslandene. Deler

¹⁰ Nord-Gudbrandsdal videregående skole, Oppland. Mer informasjon her:

<http://www.siu.no/nor/Globalmeny/Om-SIU/Prosjekt/Utplassering-reduserer-fracfall>

av kunnskapen blir omsatt og integrert i egen undervisningspraksis og både lærere og elever får språktrening og nye sosiale nettverk gjennom prosjektet. Lærerne opplever det også som inspirerende å erfare det faglige nivået i samarbeidslandene¹¹.

2.6 Tenk globalt — handle lokalt: Internasjonalisering og lokalsamfunnet

Flere programmer oppfordrer til å involvere andre lokale partnere, for eksempel organisasjoner, bedrifter, lokale myndigheter eller forskningsinstitusjoner. Når man arbeider med utgangspunkt i problemstillinger som er forankret i nærmiljøet, kan elevene få perspektiver på de store sammenhengene vi er en del av, og hvordan det lokale er en del av det globale. Bø ungdomsskole og deres energiprojekt er et eksempel på dette:

Gjennom deltagelse i prosjekt under Comenius partnerskap var målet å gi elevene bedre kunnskap om gass, bruken av gass, og om bedrifter som arbeider med dette lokalt sånn som Gascco, Norsk Gassenter og Statoil, og i andre land. Elevene samarbeidet via internett, og prosjektet omhandlet både energiproduksjon og hvordan menneskers bruk av ressursene påvirker et område. Samarbeidet gav anledning til å sammenlikne Norges bruk av gass med andre lands bruk av ikke-fornybare naturressurser og til diskusjon omkring bærekraftig utvikling. Lærerne opplevde det å få innsikt i andres skolekultur og arbeidsformer som bidrar til å redusere kulturelle stereotyper. Videre syntes lærerne det var inspirerende å se hvor stolte elevene ble over å delta¹².

2.7 Samarbeid mellom skole og hjem kan styrkes

Internasjonale prosjekter åpner for aktiv deltakelse av aktører utenfor skolen. Foreldrene blir ofte trukket inn, og dette bidrar til å skape en ny samarbeidsarena for skole og foreldre. Internasjonalisering gir dermed muligheter for å styrke skole-hjem-samarbeidet. Dette kan være spesielt relevant når foreldrene har innvandringsbakgrunn. Denne foreldregruppen har unike ressurser i form av språk, kulturkunnskap, og interkulturell forståelse. Deres nettverk kan være nyttig for å komme i kontakt med mulige samarbeidspartnere, og de kan ha kunnskap om land skolen ønsker å samarbeide med. I noen tilfeller kan foreldrene også bistå i å legge til rette for samarbeid og interkulturell kommunikasjon.

11 Malakoff videregående skole, Østfold. Prosjektet er et Comenius partnerskap. Hele fem lærere, inspektør og bibliotekar deltar i prosjektet og har med til sammen 25 elever, vært på besøk i samarbeidsskolene.

12 Bø ungdomsskole, Karmøy. Prosjektet er et Comenius partnerskap på 10. trinn i natur- og miljøfag, samfunnsfag, ikt, og engelsk. Seks lærere og rektor er med i prosjektet.

3. LÆREPLANVERKET OG INTERNASJONALISERING

Stortingsmelding nr. 14 (2008-2009) Internasjonalisering av utdanning slår fast at internasjonaliseringsarbeidet¹³ skal innarbeides i det *lokale* læreplanarbeidet. I stedet for at internasjonalt samarbeid og internasjonalisering blir noe som kommer i tillegg til alt annet, bør et internasjonalt samarbeid bidra til at et internasjonalt perspektiv trekkes inn der det er naturlig i læringsarbeidet. På samme måte er det viktig at tema for internasjonalt prosjektsamarbeid knyttes til både kompetansemål og fag- og timefordelingen i det enkelte fag.

3.1. Læreplanverkets generelle del

Internasjonalisering av grunnopplæringen er godt forankret i læreplanverket. Innledningen til den generelle delen av læreplanverket trekker fram samhörighet med andre folk og menneskenes livsmiljø. Videre understrekes betydningen av at utdanning fremmer demokrati, nasjonal identitet og internasjonal bevissthet. I delen om det meningsseekende mennesket vises det til at utvikling av både verdi- og moralsyn avhenger av at barn og unge får forståelse for at forskjellige samfunn har ulike regler for livsførsel. Det vektlegges videre at elevene må forstå at dette kan være en kilde til konflikt, men også at refleksjon, kritikk og dialog kan bringe nye samfunnsmodeller: Viten om andre folk gir egne og andres verdier en sjanse til å prøves. Oppfostringen skal motvirke fordommer og diskriminering og fremme gjensidig respekt og toleranse mellom grupper med ulike levesett. Utdanningen skal oppøve evnen til samarbeid mellom personer og grupper som er forskjellige.

Internasjonalisering har fått særlig omtale i kapitlet om det allmenndannede mennesket. Her trekkes både det samfunnsøkonomiske og det individuelle perspektivet fram. Organisasjoner, land og kontinenter knyttes sammen i handel-, miljø- og sikkerhetsspørsmål. Dette gjør det viktig at unge som vokser opp, har kunnskap og holdninger om andre lands kulturer og språk. Rask endringstakt gjør at det er avgjørende at barn og unge utvikler evner til å tilpasse seg endringer og skiftende omstendigheter. Omstillingsdyktighet og språk- og kulturkompetanse er også viktige for å sikre Norges muligheter til å gjøre seg gjeldende internasjonalt, for utvikling av velferd, og for ivaretagelse av naturmiljøet.

Internasjonalisering av undervisningen omfatter et bredt spekter av aktiviteter gjennom å vektlegge det internasjonale perspektivet når man underviser i tema som for eksempel forurensning eller arbeider med det sosiale klassemiljøet og møte mellom elever med ulik

¹³ I bred forstand: internasjonalisering i betydningen å møte utfordringene skapt ved en globalisering, gjennom å utveksle ideer, mennesker og varer på tvers av landegrensene, men også forstått som internasjonalt utdanningsamarbeid – dvs. samarbeid og direkte kontakt med skoler i andre land.

kulturell bakgrunn. Slike aktiviteter vil kunne ivareta de målsettingene som er referert fra den generelle delen av læreplanen.

3.2. Prinsipper for opplæringen

Internasjonalt samarbeid kan bidra til å innfri prinsippene for opplæringen slik de er formulert i Prinsipper for opplæringen. Internasjonalt arbeid gir mulighet til å gjøre undervisningen variert, og til å utvikle nye læringsformer. Dette kan bidra til å støtte opp om tilpasset opplæring, stimulering av lærelyst og utvikling av egne læringsstrategier. Samtidig er internasjonal kontakt og internasjonalt samarbeid et godt virkemiddel i forhold til det å stimulere til personlig utvikling, til etisk, sosial og kulturell kompetanse og til evne til demokratiforståelse og demokratisk deltakelse.

3.3. Kompetansemål i læreplaner for fag

Internasjonalt samarbeid skal integreres i arbeidet med kompetansemål i læreplaner for de enkelte fag. Kompetansemål i læreplanene kan omtale internasjonale tema direkte, eller det internasjonale perspektivet ivaretas indirekte gjennom tema som for eksempel menneskerettigheter eller forurensing.

Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring har laget idéheftet "Språklig og kulturelt mangfold – en ressurs i opplæringen" hvor det gis eksempler på relevante kompetansemål i ulike fag og konkrete forslag til innhold/aktiviteter.

Temaene for internasjonale prosjekter er gjerne brede og favner over flere kompetansemål og fag. Dette illustreres i eksempelet fra Malakoff videregående skole i kapittel 2. Under følger korte beskrivelser av tre andre prosjekt som også viser bredden i både innretningen og utbyttet fra slikt samarbeid.

Nannestad videregående skole har i samarbeid med en tysk skole gjennomført et prosjekt der de gjennom intervjuer og møter med tidsvitner har bygget en utstilling om hendelsene rundt freden i 1945. Prosjektet har vært gjennomført tverrfaglig i historie-, norsk-, engelsk- og tyskfaget. Elever i begge land har fått et nytt innblikk i krigstiden i Norge og i Tyskland, kunnskap om hvilken situasjon familiemedlemmer befant seg i, og gjennom dette har de fått undersøkt hvordan egne forestillinger om fortiden blir formet. Elevene har samtidig blitt kjent med tysk ungdom og fått oppleve de sosiale forholdene i tidligere Øst-Berlin. Lærerne opplever prosjektet som

interessant med tanke på emnet og hva som kommer fram gjennom historiene om ulike skjebner etter krigen¹⁴.

Slåtthaug videregående skole har samarbeid med skoler i Tyskland, Polen og Danmark innenfor bilmekanikerfaget. Prosjektet har som mål å få til kompetanseheving innen datateknologi og kommunikasjon i kjøretøy innenfor ulike motorrelaterte tema. Skolene som har deltatt har hatt spesielt ansvar for hver sine emner og på den måten oppnådd en samlet større kompetanse enn de har hver for seg. Gjennom en kurs- og kompetanseuke og senere to utplasseringsuker får elevene økt faglig kompetanse, blir mer selvstendige og trygge språklig og utvikler toleranse og respekt for andre. Lærerne utveksler erfaringer og læremateriell til egen undervisning, får økt sin kompetanse både innenfor datateknologi og kommunikasjon og i språk¹⁵.

Gjennom et partnerskap med hele 13 skoler fra ti forskjellige land har Rælingen videregående skole hatt et pc-basert matematikkprosjekt. Målet med prosjektet er at både lærere og elever skal introduseres til programvaren Mathematica og M@th Desktop. Programmene er forventet å skape mer interesse for og forståelse av matematikk. Gjennom en rekke oppgaver som tar utgangspunkt i konkrete fysiske problemstillinger har elevene lært seg å programmere og bruke programvare, å kommunisere på engelsk og å oppleve andre språk og kulturer på nært hold, og sett alternative måter å løse problemer på. Lærerne har lært seg programmering, sett nytte av dette i undervisningen og fått nye ideer til både tema og måter å undervise på. De forteller om mer motiverte elever og innsikt i skolesystemer i andre land¹⁶.

14 Nannestad vgs "The awakening from World War 2". Prosjekt gjennomført i 2009-2011. To klasser Vg2/vg3 studiespesialiserende direkte involvert i prosjektet, ved besøk fra Tyskland var hele skolen involvert. Prosjektet er et bilateralt Comenius partnerskap.

15 Slåtthaug videregående skole, Hordaland. "Moderne teknologi og datakommunikasjon i kjøretøy". Elever og lærere fra Vg2/Vg3 er involvert og prosjektet har løpt fra 2006 til 2012 og er et Leonardo partnerskap.

16 Rælingen videregående skole, Akershus i perioden fra 2008-2010. Et Comenius partnerskap. To lærere involvert, ca 25 elever, to har vært med på prosjektreise. Prosjektet har utviklet en nettside: <http://www.lyska.net/MathProject/meetings/Setubal/Setubal.html>

4. FORMER FOR INTERNASJONAL KONTAKT

Arbeidet med internasjonal kontakt i skolen kan ta mange former fra brev og epostkontakt mellom klasser via besøk fra utlandet, til faglig samarbeid med skoler i andre land, og skoleutviklingsprosjekter med flere skoler fra ulike land der lokalt næringsliv, høyskole og/eller (fylkes)kommune også er med.

Internasjonal kontakt gjennom prosjektarbeid innebærer ofte, men slett ikke alltid, reising. Ønsker man å reise, er det mulig å søke støtte fra ulike programmer til prosjektsamarbeid med internasjonale partnere (se vedlegg 3). Man må sende en søknad for å få økonomisk støtte til prosjektet. En veiledning om søknadsprosessen finnes i kapittel 8 til 12. I dette kapitlet gis en oversikt over ulike måter man kan jobbe med internasjonalisering i skolen.

4.1. I hjemlandet

Den viktigste formen for internasjonalisering foregår på skolen i den ordinære opplæringen. Som vist i kapittel tre er internasjonalisering godt forankret i læreplanverket. Internasjonalisering hjemme handler om å ta til følge og adressere det internasjonale perspektivet i den daglige virksomheten i skolen. Dette kan skje gjennom en rekke forskjellige aktiviteter, alt fra å vektlegge det internasjonale perspektivet når man underviser i ulike tema til det å arbeide med det sosiale klassemiljøet og møter mellom elever med ulik kulturell bakgrunn. En måte å internasjonalisere undervisningen på er å trekke det mangfoldet som finnes i skolen og dens nærmiljø direkte inn i undervisningen. Les mer om [internasjonalisering hjemme](#) og hvordan dette kan brukes i skolen på SIUs nettsider.

Fremmedspråksenteret og SIU har i samarbeid utarbeidet et [informasjonshefte](#) om internasjonalisering i grunnopplæringen. Heftet omfatter blant annet oversikt over eksisterende programmer og støtteordninger og praksiseksempler fra skoler som er involvert i forskjellige typer internasjonaliseringsprosjekter.

Som tidligere nevnt har Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO) laget et [idéhefte](#) som viser hvordan det språklige og kulturelle mangfoldet i klassen kan være en ressurs i undervisningen. I idéheftet gis eksempler på relevante kompetansemål i ulike fag og forslag til innhold/aktiviteter.

4.1.1. Ressurser på nett

Internasjonalt samarbeid med skoler i andre land kan gjennomføres fra eget klasserom. Det finnes en rekke ressurser på nett som muliggjør slikt samarbeid uten at man trenger å

reise. Noen eksempler på aktører med undervisningsressurser og materiell tilgjengelig på internett er:

- Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO)
- Nasjonalt senter for fremmedspråk i opplæringen
- Nasjonalt senter for naturfag i opplæringen
- Senter for IKT i utdanningen
- FN-sambandet
- Global.no
- Redd barna, blant annet Det magiske klasserommet
- NRK Skole Beta
- Amnesty International
- Det Europeiske Wergelandssenteret
- Raftostiftelsen
- Miljolare.no
- Europarådets senter for språkundervisning

Det er også relevant å nevne eTwinning som er et EU-tiltak for å fremme kommunikasjon mellom skoleelever i Europa. I tillegg til å åpne for muligheten til å samarbeide med skoler i andre land, kan IKT-baserte prosjekter bidra til å utvikle elevenes kommunikative og digitale kompetanse. Digital kommunikasjon med skoler, lærere og elever i andre land kan samtidig støtte opp under eller videreutvikle andre former for internasjonalt samarbeid.

Hemne videregående skole har hatt et nettbasert samarbeid med skoler i Italia, Hellas, Belgia og Marokko i et prosjekt der elevene utveksler erfaringer fra egen kultur og idéer de har om andre lands kulturer. I tilknytning til prosjektet laget elevene videofilmer om temaene de arbeidet med og filmene ble delt med de andre skolene på nett. Samarbeidet skjedde gjennom bruk av verktøyene som fins i programmet E-twinning¹⁷. Målet er at elevene skal få bedre selvforståelse gjennom å lære av andres kultur, de bruker samtidig fransk språk, får erfaring med bruk av film og data og kontakt med ungdom i andre land. Lærerne opplevde at elevenes læringsmotivasjon økte og at de pratet mer fransk til tross for at deltakernes språkferdigheter varierte. Videre fikk de selv trening i å samarbeide med lærere med en annen bakgrunn og også deres språkferdigheter ble bedre¹⁸.

17 E-twinning er en del av Europakommisjonens skoleprogram Comenius, men denne delen av programmet er administrert av senter for IKT i opplæringen. http://www.skolenettet.no/moduler/Module_FrontPage.aspx?id=12867&epslanguage=NO

18 Hemne videregående skole, Sør-Trøndelag: "Les jeunes en Europe s'interessent a la Mediterranee". Prosjektet ble gjennomført i 2007-2008. http://www.skolenettet.no/moduler/templates/Module_Article.aspx?id=51041&epslanguage=NO

Språkundervisning kan også skje gjennom bruk av direkte telefonsamtale. Et aktuelt eksempel er et prosjekt på Spetalen barneskole i Råde kommune. Der blir engelskundervisningen i fjerde klasse beriket med direkte elevkontakt med en irsk vennskapsklasse via Skype. Klassene deler også egenproduserte tekster, bilder, filmer og PowerPoint-presentasjoner over prosjektets felles plattform på TwinSpace.

4.1.2. Besøk/hospitering fra utenlandske lærere og lærerassistenter

Skoler eller klasser kan også ha lærere og lærerassistenter fra andre land som en internasjonal ressurs i klasserommet, gjennom Comenius programmet. Slike besøkende kan komme for å hospitere, se hvordan undervisningen organiseres og hvilke metoder som brukes i et bestemt fag i Norge, eller de kan selv overta deler av undervisningen for en dag eller for en lengre periode. Skolene kan søke om å være vertsskole for [lærerassistenter](#).

4.2. Til utlandet

4.2.1. Mobilitet (reiser)

Hvert år reiser mange norske elever, lærlinger, lærere, instruktører og skoleledere på hospiteringsopphold, besøk og kurs til skoler, bedrifter og andre opplæringssentra i andre land. Utenlandsopphold gir nye faglige perspektiver, tilgang til nye faglige (og sosiale) nettverk, og en mulighet til å trene i fremmedspråk. Stipend til individuell mobilitet gis gjennom en rekke program. Flere programmer gir også gode muligheter til utveksling gjennom prosjekter (se vedlegg 3).

4.2.2. Utvekslingselever

Hvert år reiser mange norske elever på opphold til skoler i utlandet. De fleste reiser gjennom private organisasjoner, mange med støtte fra Lånekassen. Det er vanlig at skolen ikke er involvert i utenlandsoppholdet på andre måter enn ved at de bidrar til at informasjon om tilbudet blir kjent. Det er viktig å klargjøre hvem på skolen som har ansvar for å informere om krav skolen senere vil stille for faglig godkjenning og innpassing av eksamener tatt i utlandet. Se også kapittel 5.

4.2.3. Praksisopphold for elever og lærlinger i fag – og yrkesopplæring

Hvert år reiser mange norske elever og lærlinger på praksisopphold i utlandet, noe som er gjort mulig gjennom støtte fra [EU-programmer](#). Gjennom utplassering i utenlandske bedrifter

høster elever og lærlinger erfaringer som de kan ta med seg videre i sitt senere yrkesliv. Økt faglig innsikt, bedre språklige ferdigheter, bevis på selvstendighet og satsingsvilje bidrar til at elever og lærlinger med arbeidspraksis fra utenlandske bedrifter oppfattes som svært attraktive i ansettelsesprosesser hjemme. Oppholdene for elever er gjerne på 2 til 3 uker, mens lærlinger er ute i rundt 40 uker. Elevene og lærlingenes utgifter dekkes av stipend som dekker forberedelser før utreise, reiseutgifter, opphold, osv.¹⁹ Utbyttet fra slike opphold vil trolig variere avhengig av lengden på oppholdet. Mens korte opphold først og fremst gir kulturelt og sosialt utbytte, vil lengre opphold trolig i større grad kunne gi utbytte i form av økt språklig og faglig kompetanse.

Verdal videregående er en skole som forbereder sine elever til et internasjonalt arbeidsliv. Siden 2004 har elever i ulike håndverksfag på Vg2 vært på tre ukers utveksling til håndverkskamre i Tyskland. Der har de først en ukes arbeid og opplæring i regi av håndverkderskammeret / den tyske skolen med faglig og kulturelt program. De to neste ukene er elevene utplassert i bedrifter. Lærerne som deltar blir inspirert av å se elevenes vekst, mestring og styrkning av selvilde, de får brukt fremmedspråk og får nytt kontaktnett²⁰.

Utfordringene knyttet til slike utvekslingsopplegg er gjerne tilpasning til kravene i fag- og timefordelingen. Det finnes ulike eksempler på hvordan skoler løser dette. Den mest vanlige tilnærmingen er å gjennomføre reise eller utplassering innenfor rammen av Prosjekt til fordypning, slik det ble vist i eksempelet fra Nord-Gudbrandsdalen videregående skole som også ble presentert i kapittel 2.

Ved Nord-Gudbrandsdalen videregående skole deltar fire av skolens studieretninger i et prosjekt der elever i Vg2 har utplassering i bedrift i et annet Europeisk land. I følge den lokale læreplanen skal Vg2 elevene ha fem ukers utplassering innenfor "prosjekt til fordypning" og på denne måten er skolen sikret at utplasseringsoppholdet er innenfor Opplæringslovens bestemmelser. Skolen bruker dette både som tiltak for rekruttering og for å redusere frafall. Elevene vet at høyt fravær og antall anmerkninger kan svekke deres muligheter til å få dra på utveksling²¹.

19 Lærlinger som tilbringer deler av sin læretid i utlandet reiser ut gjennom prosjekter som er søkt og iverksatt av fylkeskommuner og opplæringskontor

20 Verdal videregående skole i Nord-Trøndelag, prosjekter fra 2004-2010 under Leonardo da Vinci programmet. Fem til seks lærere involvert og 10-15 elever.

21 Nord-Gudbrandsdal videregående skole, i Oppland; "Kvalitetsstyrking og økt attraktivitet i yrkesretta utdanning", Leonardo da Vinci IVT, 2010

4.24. Skoleklasser i utlandet

Flere fylkeskommuner og videregående skoler samarbeider om tilrettelegging av videregående opplæring hos partnerskoler i utlandet. Det finnes også en ordning der norske elever kan ta videregående opplæring i Frankrike. Ordningene administreres av Fylkesmannen i Vest-Agder²².

4.3. Prosjektsamarbeid og skolepartnerskap

Partnerskap er kjerneaktiviteten i det europeiske skolesamarbeidet blant annet gjennom Comenius og Leonardo da Vinci partnerskap. Partnerskapsprosjekt fremmer likeverdig samarbeid mellom skoler som utveksler erfaringer og/eller utvikler nye undervisningsopplegg. Skoler som samarbeider kan søke om støtte til prosjekter med ulike tema.

Askim videregående skole har et partnerskapsamarbeid med to skoler i Tsjekkia og Tyskland der temaet er entreprenørskap. Prosjektet har ført til at det er opprettet internasjonale ungdomsbedrifter som er registrert på "Enterprise without borders" sin hjemmeside. Gjennom prosjektet har skolene delt erfaringer og kunnskap om det å arbeide med ungdomsbedrifter. Både lærerne og elevene får økt sin kulturforståelse, lærer seg andre arbeidsmetoder og får innsikt i nye og annerledes faglige miljøer²³.

Askim videregående skole fikk i 2010 Comeniusprisen for sitt internasjonaliseringsarbeid. Prisen deles ut til skoler som jobber på en forbilledlig måte med Comenius prosjekt. Askim vgs fikk prisen for arbeidet med Comeniusprosjekt "2gether" som har elevmekling som tema²⁴. Askim videregående skole er også ELOS skole. ELOS er et nettverk av over 300 Europeiske skoler som jobber aktivt med å ha en europeisk dimensjon i sin undervisning og å drive med internasjonalt samarbeid og utveksling. I Norge er det 11 ELOS skoler og Askim har norsk koordineringsansvar.

²² <http://fivai.no>

²³ Askim videregående skole i Østfold, "Partnership for the future", Leonardo da Vinci partnerskap. Prosjektet går fra 2009-2011 og omfatter samarbeidsskoler i Norge, Tsjekkia og Tyskland. Elever og lærere fra ulike studieretninger både på yrkesfag og studiespesialiserende deltar.

²⁴ Askim videregående skole, "2gether", Comenius partnerskap 2009-2012. Skoler fra ni europeiske land deltar i samarbeidet som gjennomføres i fagområdene fremmedspråk, samfunnslære og religion.

4.4. Større prosjekter i samarbeid med andre institusjoner

EU finansierer en del større prosjekter og nettverk der det stilles høye krav til konkrete resultat for utviklingsarbeidet (metoder, undervisningsmateriell, kurstilbud for lærere etc). I disse prosjektene er det vanlig at skoler deltar i samarbeid med institusjoner som høyskoler og universitet, og det er sjelden at det er skolene som har hovedansvaret.

Eksempler på læringsressurser som kan utvikles gjennom slike prosjekter er skreddersydde språkkurs, faglige emner som gjennomgås i klasserommet og på nett, felles evalueringsopplegg av læringsutbytte ved utplassering i bedrift, osv. Som regel er det lærere som utvikler slike læringsressurser, men elevene kan også involveres i prosessen. Sogn videregående skole har deltatt i et Leonardo videreutviklingsprosjekt som i 2009 mottok den europeiske språkprisen (European Language Label). Prosjektet var et samarbeid mellom skoler i sju land om å utvikle et nettbasert språkkurs laget spesielt for elever og lærlinger i restaurant- og matfag som ønsker å ta et praksisopphold i et annet europeisk land. Kurset ligger fritt tilgjengelig på nett og omfatter i dag kurs i 7 forskjellige språk²⁵.

Nettverksprosjektet "[Learning migration](#)", koordinert av Universitetet i Stavanger, handlet om å etablere et nettbasert samarbeid mellom ulike typer institusjoner, blant annet skoler, innenfor feltet migrasjon og interkulturelle relasjoner. Prosjektet består av 170 skoler og andre partnerinstitusjoner i 19 land. Prosjektet lever videre i et nyopprettet nettverk kalt "Nightingale".

4.5. Etterutdanningstilbud

Norges deltakelse i internasjonale utdanningsprogrammer gir norske lærere god tilgang til relevant [etterutdanning](#) i andre land. Undersøkelser viser at lærere som reiser ut basert på eget ønske om faglig og pedagogisk etterutdanning, og som også har aktiv støtte fra skolen, får mest ut av oppholdet.

I prinsippet er det mulig for alle som driver med en eller annen form for opplæring, å søke etterutdanningsstipend gjennom internasjonale utdanningsprogrammer. Det gjelder ansatte i skolen og voksenopplæringen og de som arbeider med fag- og yrkesopplæring. De som søker, skal i utgangspunktet ha formell kompetanse i det faget de søker etterutdanning i. Stipendordningene gir ikke støtte til kompetansegivende videreutdanning, men

²⁵ Sogn videregående skole, Oslo: Eurocatering <http://www.eurocatering.org/>. Leonardo videreutviklingsprosjekt. <http://www.norgesdokumentasjon.no/intervjuer.php?mode=vis&id=135>

etterutdanningen kan være et supplement til en videreutdanning man er i gang med. Dette er ikke minst aktuelt for lærere som videreutdanner seg for å kunne undervise i et fremmedspråk, og som trenger praktisk språktrening i språket de studerer. Det er mulig å søke om midler til strukturerte kurs, konferanser eller hospiteringsopphold ved andre utdanningsinstitusjoner. Lærere og instruktører innenfor fag- og yrkesopplæring kan søke om hospiteringsopphold i bedrifter i andre land.

Alle etterutdanningsoppholdene kan ha en varighet på fra 1-6 uker.

4.5.1. Hvordan finne kurs?

Hovedregelen er at søkere selv må finne frem til de kursene de søker støtte til. Det kan imidlertid være vanskelig å finne frem til de gode tilbyderne, finne ut av kursopplegget og spesielt vanskelig å orientere seg om kvaliteten på det aktuelle kurset. En rekke kurs er utviklet gjennom programsamarbeidet i EU. Comenius- og Grundtvig-programmene har for eksempel en elektronisk kursdatabase som er tilgjengelig for søkere.²⁶ Kursene dekker et vidt spekter av temaer for ulike målgrupper, og er vanligvis et resultat av større europeiske samarbeidsprosjekt. Andre relevante program kan være Studiebesøksprogrammet, Pestalozzi, Troll, osv. (se vedlegg 3).

Språklærere kan finne relevant tilbud hos språk- og kultursentre. Som en hovedregel oppfordres lærere til å lete etter kurs som er sertifisert av for eksempel [British Council](#), [Göthe-instituttet](#), [Alliance française](#) eller [Cervantes-instituttet](#). En annen måte å finne relevante kurs er gjennom kontakt med relevante fagmiljøer ved universitet og høyskoler. Er man i tvil om et kurs er støtteberettiget, kan man ta kontakt med SIU.

²⁶ Se elektronisk kursdatabase for Comenius og Grundtvig: <http://ec.europa.eu/education/trainingdatabase/search.cfm>

5. HVA BØR DU AVKLARE JURIDISK?

I dette kapitlet presenteres noen av de juridiske rammebetingelsene for internasjonalisering i norsk skole.

5.1. Gratisprinsippet

Opplæringsloven gjelder grunnskoleopplæring og videregående opplæring i offentlige skoler og lærebedrifter dersom ikke noe annet er særskilt bestemt (§1-2). Opplæringsloven § 2-15 og § 3-1, niende ledd slår fast at elever har rett til **gratis** offentlig grunnopplæring. Dette innebærer at skolen ikke kan kreve egenbetaling fra elever for deltakelse på internasjonale samarbeidsprosjekter som omfatter reising. Deltakelse er også frivillig, og elever som ikke ønsker å delta, skal få tilbud om alternativ undervisning. Videre fastslår rundskriv F-14-03 fra Kunnskapsdepartementet og informasjon om gratis videregående opplæring og skoleturer på Utdanningsdirektoratets nettsider, at gratisprinsippet ikke står til hinder for å motta ulike former for gaver til turer, så lenge gavene er basert på frivillighet.

5.2. Godkjenning av studieturer/studieopphold

Vurdering og godkjenning av fag tatt i utlandet reguleres i forskrift til opplæringsloven §§ 1-12 og 1-13. Godkjenning av hele opplæringsår tatt i utlandet innenfor studieforberedende utdanningsprogram er omhandlet i rundskriv Udir-1-2011. Det er rektor ved den enkelte skole som står ansvarlig for vurdering av den enkelte søknad. Læreplanverket for Kunnskapsløftet, herunder informasjon om fag- og timefordeling for grunnopplæringen og tilbudsstrukturen i videregående opplæring i rundskriv Udir-1-2011 er viktige referanserammer for vurdering og godkjenning av utdanning tatt i utlandet. Det gjøres oppmerksom på at det høsten 2011 er høring på forslag til endringer i de nevnte paragrafer i opplæringsloven, samt forslag til ny § 1-15.

Skolene bør etablere rutiner for godkjenning av studieopphold i utlandet. Rutinene bør omfatte veiledning før utreise, spørsmål om dokumentasjon av utdanning fra utlandet og behandling av søknad om godkjenning i etterkant. Ved mange skoler er det rådgiver som har veiledningsansvar og den direkte kontakten med eleven før og etter utreise om dette.

5.3. Dokumentasjon kvalifikasjoner, kunnskaper og ferdigheter

I det europeiske utdannings samarbeidet er det utviklet et dokumentasjonssystem, Europass, for utdanning som er ment å gjøre det lettere å flytte i Europa. Europass består av fem ulike

dokumenter som kan brukes selvstendig eller i kombinasjon med hverandre: Europass CV, Språkpass, Fagbeskrivelse, Vitnemålstillegg (Diploma Supplement) og Mobilitet. Det er utviklet egne [informasjonssider](#) på internett om Europass.

5.4. Finansiering av internasjonalt samarbeid gjennom programmer

De ulike europeiske og nordiske utdanningsprogrammene har rammer for tildelinger av støtte til prosjekt og stipend. Informasjon om disse rammene finner man ved å se søknadsinformasjonen til de ulike programmene på SIUs nettsider. Se også informasjon om andre programmer (se vedlegg 3).

6. MÅTER Å ORGANISERE/LEGGE TIL RETTE FOR INTERNASJONALT SAMARBEID I SKOLEN

Det finnes mange ulike måter og modeller for skoler som ønsker å starte opp eller utvikle internasjonal kontakt. Den enkelte skole/skoleeier må finne en løsning som passer til behovene ved sin skole. Vi skal i dette kapitlet gi et eksempel på hvordan en skole har organisert arbeidet med internasjonalisering og deretter det som kan betraktes som noen generelle prinsipper for å få til en levedyktig satsing på internasjonalt arbeid.

Oslo Voksenopplæring: Helhetlig tenkning og praksis i det internasjonale arbeidet

Oslo Voksenopplæring Sinsen tilbyr opplæring som gir studiekompetanse og yrkesfaglige kvalifikasjoner innen de fleste program. Oslo Voksenopplæring Sinsen har mellom 1500 og 1600 elever og to tredjedeler har en annen kulturell bakgrunn enn norsk. Rektor Bjørg Haugland sier om det internasjonale arbeidet ved skolen:

”Det er viktig å trekke ansatte med i prosjekt med tema som kan relateres til skolens ulike strategiske og pedagogiske mål (det pedagogiske arbeidet). Prosjektdeltakelse fører da til annerledes tenkning og bedre måloppnåelse på daglige oppgaver, og sterkere fokus på våre satsingsområder.”

Internasjonale prosjekter er alltid forankret i ledelsen, og det er viktig at skolens øverste leder er positiv. I hvert prosjekt deltar en av inspektørene eller rektor. Lærere og andre ansatte inviteres til å bli med. Med fire-fem deltakere i hvert prosjekt sikrer man god intern spredning. Det arrangeres mange interne møter om prosjektets tema, og prosjektet vil ha to-tre møter ulike steder i Europa hvert år. Ansatte får betydelig innsikt i hvordan skoler og andre institusjoner i andre land jobber med samme tema, og anledning til å delta på reiser til steder de normalt aldri ellers ville kommet. På denne måten får de tilgang til svært interessante læringsarenaer, og ofte læringsarenaer med langt høyere kvalitet og som gir mer inspirasjon enn det et lokalt etterutdanningskurs kan tilby. Det gis ikke økonomisk kompensasjon for internasjonalt prosjektarbeid.

Prosjektene stimulerer til utvikling av en åpen delingskultur på skolen, ”share best practice”. Lunsjpauser og personalmøter brukes for å dele og informere om hva deltakerne i prosjektet erfarer i form av kulturell læring og nye/andre metoder og arbeidsmåter.

Skolen legger stor vekt på prosess, fremdrift og retning i prosjektet slik at innsøkt prosjektplan følges og kan rapporteres. Rektor er tydelig på at skolen ikke støtter ”prosjekt i løs vekt” som ikke har betydning i det daglige arbeidet.

Generelle prinsipper — kompetansebygging og forankring

På samme måte som med andre felt, er det å jobbe internasjonalt noe som går lettere jo bedre kompetanse man har. Dette betyr at det er viktig å bygge kompetanse i internasjonalt samarbeid på skolen gjennom å dele erfaringer og kunnskap med kollegaer. Dette gjelder også på skoleeiernivå. Skoleeier og skoleledelse som prioriterer kompetansebygging i egen organisasjon, sikrer fremtidig aktivitet på en god måte. Læreren og skolelederen har ulike roller i det internasjonale engasjementet / arbeidet. For at partnerskap/ prosjektsamarbeid med skoler i andre land skal gi godt resultat, er det avgjørende at prosjektene blir forankret hos ledelsen ved skolen. Deltakelse i internasjonale prosjekt krever tid, og det er en forutsetning at de som jobber med prosjektet får rimelige vilkår. Når prosjektene innarbeides i lærernes / skolens års- / arbeidsplaner blir det lettere å sikre tid og gode arbeidsvilkår. En integrering i skolens planer vil også sikre at prosjektet blir mer synlig på skolen og relevant for undervisningen generelt. Da vil erfaring og ny kunnskap lettere kunne spres på skolen, og få betydning ut over den enkelte læreren / klassen som er involvert.

Læreren har en sentral rolle i å knytte internasjonal virksomhet til arbeidet i fagene. I mange tilfeller er det lærere med et internasjonalt nettverk som bidrar til at spørsmål om internasjonale prosjekter tas opp i skolen. En fare er at lærere med et sterkt engasjement for internasjonalt samarbeid, ofte kalt "ildsjeler", rett og slett brenner ut om ikke arbeidet støttes av skolen, i et godt team, i ledelsen og blant de andre lærerne.

Rådgiveren har en viktig rolle som veileder for elever som vil reise ut på individuelle opphold; praksisopphold eller utveksling til en annen skole. Elevene trenger hjelp til å orientere seg om hvilke muligheter som finnes. I tillegg vil det for mange være spørsmål om godkjenning av fag tatt i utlandet i etterkant. Elever som vil komme til å søke godkjenning trenger veiledning før utreise om hvilke fag de bør ta og hvordan dialogen skal være med skolen for at man kan være trygg på at utdanningen er på rett nivå. Elevene trenger også hjelp til å sette i gang prosedyren om godkjenning av utdanningen når de kommer tilbake.

Rektor eller skoleleders rolle er sentral når det gjelder læreres mulighet til å engasjere seg i internasjonalt arbeid. Hun kan initiere internasjonalt arbeid og støtte initiativ som tas av lærere ved skolen. God støtte fra skoleledelsen vil kunne forebygge "ildsjelsproblematikk" i det internasjonale arbeidet. Skolelederen er samtidig den som kan sikre at internasjonale prosjekter er levedyktige, og at resultater fra prosjekter blir spredt og brukt. Prosjektene og resultatene fra dem kan ha relevans ikke bare i klassen eller av læreren som deltok, men også i resten av skolemiljøet både i prosjektperioden og i tiden etter at et prosjekt er avsluttet.

7. DIALOG MED SKOLEEIER

God dialog med skoleeier kan være verdifullt for skoler som vil i gang med internasjonalisering. Skoleeier kan være en god støttespiller for internasjonalt samarbeid, og deres støtte vil kunne være med på å bidra til at skolens engasjement blir langsiktig. Skoleeier utarbeider strategier for internasjonalt arbeid i regionen, ikke bare i utdanning/opplæring. Dersom disse strategiene er kjent og blir brukt, kan skolens internasjonale engasjement settes inn i en større lokal/regional ramme.

Skoleeier skal støtte skolene i deres internasjonale engasjement med råd og veiledning. En del skoleeiere har også økonomiske midler til å støtte internasjonalt engasjement, og de kan ha tilgang til et mer omfattende kontaktnett som skolene kan nytte godt av.

Kommunen

Det er store forskjeller mellom kommuner når det gjelder grad av internasjonalt engasjement. Noen kommuner har politiske vedtak om internasjonalisering som involverer skolen. Noen kommuner har også mer langsiktige planer og strategier for hva de vil oppnå med dette, og har satt av egne midler til internasjonal kontakt. Langt mer vanlig er det at kommunene ikke har slike langsiktige målsetninger for internasjonalt samarbeid. I noen fylker har kommuner gått sammen og opprettet nettverk for å planlegge og å tilrettelegge for internasjonalisering.

Fylkeskommunen

En stor andel av landets fylkeskommuner har fattet politiske vedtak om internasjonalisering i skolen. I tillegg har de fleste fylkeskommuner en plan eller strategi for internasjonalt arbeid, og en person i fylkesadministrasjonen som har internasjonalisering av videregående opplæring som ett av sine arbeidsfelt. En god del fylker har også satt av egne midler til arbeidet med internasjonalisering. Tildelingsrutinene for slike midler varierer fra fylke til fylke. Noen fylker har også etablert et nettverk av kontaktpersoner for internasjonalisering ved de videregående skolene og arrangerer møter for nettverket for å bidra til informasjons- og erfaringsutveksling.

I flere fylkeskommuner inngår internasjonalisering av utdanning som del av den overordnede strategien for næringsutvikling i regionen, og fylket har opprettet internasjonale servicekontor for regionen. Slike internasjonale kontor utvikler spesiell kompetanse innen de fleste områdene som omfattes av EØS-avtalen, og tilbyr et bredt spekter av tjenester til skoler og næringslivet i regionen. Det er som regel informasjon, veiledning, søknads- og prosjektarbeid, kontaktnettverk, osv. Noen steder fungerer kontoret som en

paraplyorganisasjon som koordinerer regional deltakelse i internasjonale prosjekt. De skriver søknader, fordeler midler, bistår med resultatformidling, osv. Enkelte av disse fylkeskommunene inviterer skoler til direkte deltakelse i internasjonale prosjekt. For skolen er det viktig å orientere seg om hva som finnes av ressurser. Skolenes erfaringer fra internasjonalt arbeid kan også være viktige bidrag i diskusjoner omkring internasjonalisering og internasjonal kontakt i fylket som helhet.

Eksempler på fylker som tilbyr slike tjenester:

- [Akershus fylkeskommune](#)
- [Hordaland fylkeskommune](#)
- [Nord-Trøndelag fylkeskommune](#)
- [Nordland fylkeskommune](#)

Andre som har som oppgave å støtte og hjelpe regionale initiativ, er KS eller det regionale Brussel-kontoret, for eksempel:

- [Oslo-regionens Europakontor](#)
- [Vest-Norges Brusselkontor](#)
- [Nord-Norges Europakontor](#)
- [Stavanger-regionens Europakontor](#)
- [Sørlandets Europakontor](#)
- [Trøndelags Europakontor](#)

8. STARTE ET PROSJEKT

8.1. Første skritt

Internasjonalt samarbeid er ofte organisert som prosjekt. Størrelsen på slike prosjekt kan variere, men uavhengig av størrelse vil det for de fleste lærere og elever være en ny opplevelse å tenke samarbeid med partnere fra andre land.

Prosjekt som arbeidsform er vanligvis karakterisert ved at det er midlertidig og utviklingsorientert. Det har et bestemt startpunkt og et sluttunkt. Samtidig kan internasjonalt prosjektsamarbeid, spesielt der skolen har økonomisk støtte gjennom programdeltagelse være mer prosess- enn resultatorientert. Dermed trenger et utviklingsorientert prosjekt ikke nødvendigvis ha som mål å produsere et konkret sluttprodukt. Målsettingen kan alternativt være at man gjennom prosjektet skal høste erfaringer som bidrar til refleksjon omkring et tema eller en undervisningsmetode.

Når man bruker prosjekt som arbeidsform, er det viktig at prosjektets idé er forankret i virksomheten, skolens, kjerneaktiviteter. Da vil erfaringer og resultater fra prosjektet kunne virke stimulerende og utviklende på skolen også etter at selve prosjektet er avsluttet. Sagt med andre ord, det er viktig at prosjektet har en idé og en målsetting som har relevans for skolens langsiktige virke.

Internasjonale skoleprosjekt har ulik varighet, men ofte vil et prosjekt strekke seg over to skoleår. Det skal være en leder/koordinator for prosjektet og identifiserte partnere, og sammen skal disse utarbeide en prosjektplan.

Det er mange måter å komme i gang på, og man kan gjerne orientere seg utover egen skole og praksis like fra begynnelsen av.

- En naboskole eller en internasjonal koordinator i (fylkes)kommunen eller andre kan ha erfaring med prosjektsamarbeid og å søke midler fra ulike program. Inviter noen som har kompetanse og erfaring, til en planleggingsdag eller et personalmøte.
- Man kan se etter en mentor: I noen programmer kan flere norske skoler delta sammen i et internasjonalt prosjekt. Når den ene skolen er ny, og den andre har lang erfaring, kan den erfarne være en god støtte for nykommeren.
- Undersøk hvilke muligheter som finnes: En ved skolen, eventuelt en internasjonal koordinator eller en arbeidsgruppe ved skolen (faglig, tematisk) kan få i oppgave å undersøke, vurdere og presentere muligheter. Noen i denne gruppen kan gjerne delta på utveksling, kurs eller kontaktseminar for å få mer direkte erfaringer.

- Inviter til idémyldring: Alle i skolens utviklingsgrupper/team kan ha internasjonalisering som et punkt på dagsorden og vurdere om og hvordan internasjonalt samarbeid kan brukes for å nå andre mål man har satt seg. Alternativt kan skolens FOU-grupper ha som del av sitt oppdrag å vurdere om de faglige tema de arbeider med, kan være utgangspunkt for samarbeid med skoler i andre land.
- Se på andre prosjekt: Organisasjoner som tilbyr støtte til internasjonalt samarbeid, vil ha oversikter over hvilke prosjekt de har gitt støtte til tidligere. Den europeiske kommisjonen har for eksempel opprettet en database over prosjekt, slik som EST ([European Shared Treasure](#)) eller [ADAM](#). Ved å undersøke denne får man både bedre forståelse for hva slags prosjekt som får støtte, og hva som allerede er gjort.
- Benytt faglige nettverk: De nasjonale ressursentre for grunnopplæringen har også internasjonale nettverk som kan være nyttige faglig. Ta kontakt med sentrene for å få råd og tips om samarbeidstema og kontakter. Kontakt med forskningsmiljø og skolenettverk kan også være nyttige.

8.2. Valg av tema/faglig fokus

Det er mange tema som kan være gode utgangspunkt for internasjonalt samarbeid. Det viktigste prinsippet er kanskje at tema og prosjekt er forankret i skolens planer og øvrige arbeid. Det avgjørende for et godt prosjektsamarbeid er at man finner frem til tema som alle partnerne har interesse av og behov for å arbeide sammen om. Det er verdt å vite at:

- Internasjonale prosjekt kan gjennomføres og tilføre merverdi i alle fag. Det er strategisk lurt å velge et tema / faglig fokus som er en del av ditt ordinære arbeid.
- Det er viktig at prosjektet er relevant for de oppgaver skolen står overfor. Tenk over forankring i fagplaner og lokale læreplaner. Ta gjerne utgangspunkt i skolens satsingsområder. Kommunens eller fylkeskommunens strategier og satsingsområder kan også være relevante å hente inspirasjon fra.
- Internasjonale prosjekt kan gjerne være tverrfaglige, og de kan være med på å fremme samarbeid mellom forskjellige aktører på tvers av sektorer, institusjoner og utdanningsnivå.
- Internasjonale prosjekt gir elever og lærere muligheter til å sammenligne måter å arbeide på og å forstå verden på. De gir også mulighet for å dra nytte av erfaringer og metoder som brukes i andre skoler i andre land.
- Når man har valgt et tema, er det viktig å begrense omfanget og sikre et tydelig faglig fokus. Det tar tid å bli kjent med partnere og finne en plattform for samarbeid når man

har ulik kulturell bakgrunn. Et tydelig formulert faglig fokus kan bidra til at diskusjoner i prosjektet blir mer fokuserte, og at man bruker mindre tid på "forhandlinger" om hva prosjektet skal dreie seg om.

8.3. Valg av samarbeidspartnere

Et godt partnerskap er det sosiale fundamentet som prosjektet bygges på. Det er viktig å bruke litt tid for å finne gode partnere, og ikke overlate dette til tilfeldighetene. Dette er viktigere jo lengre varighet prosjektet har, og jo mer omfattende det er. Skal skolen for eksempel inngå i et toårig forpliktende samarbeid, er det bra å ha kjennskap til menneskene en skal samarbeide med. Et godt fundert samarbeid kan føre til ny, felles satsing og kontakt langt utover prosjektperioden.

Det finnes mange måter å finne partnere på: personlige kontakter, nettsamfunn, arrangementer, osv. Her er noen ulike framgangsmåter:

Kontaktseminar ([Comenius](#) og [Leonardo](#)) er internasjonale møteplasser for dem som har prosjektideer. Seminarer fungerer som møtefora, der det er mulig å presentere prosjektskisser og finne likesinnede fra andre land. Kontaktseminarer har faglige temaer som kan tiltrekke fra tretti til hundre mennesker fra ulike land.

Forberedende besøk ([Comenius](#) og [Leonardo](#)) har søknads- og prosjektplanlegging som mål. I løpet av to til fem dager kan en bli godt kjent med partnerskolen og større samarbeidsnettverk rundt prosjektet, og begynne å utvikle søknad om midler.

Skolens etablerte kontakter kan være et godt utgangspunkt for partnersøk. Rektor, lærer eller lærerassistenten kan ha kontakter med lærere i andre land som deler interessen for interkulturell kommunikasjon og ulike faglige perspektiver.

Medlemskap i faglige nettverk åpner dører for nye kontakter. De nasjonale ressursentrene for grunnopplæringen har også internasjonale nettverk som kan være faglig nyttige. Ta kontakt med sentrene, skolenettverk eller forskningsmiljø for å få råd og tips.

Regionale samarbeidsfora kan være en god kontaktkilde. De fleste (fylkes)kommuner har internasjonalt engasjement, og internasjonale koordinatorene med vedlikehold og utvidelse av kontaktnettverk som sitt ansvarsområde.

Databaser, nettsamfunn eller e-læringsprogram er en vanlig måte å komme i kontakt med potensielle partnere på. Dette kan være nyttige verktøy om de blir brukt med kritisk distanse og nettvett. Et godt råd er likevel å møte representanter fra partnerskolene, samt diskutere

utformingen av prosjektet før skolen forplikter seg til et flerårig samarbeid. Et forberedende besøk (se over) kan gi mulighet til dette.

Gode ideer og kontakter for samarbeidsprosjekt kan dukke opp i uventede sammenhenger. Det kan være lurt å inkludere (flerspråklige) elever, kolleger, foreldre og nærmiljøet rundt skolen – de kan ha forslag til prosjekt eller erfaring med skoler i landet skolen vil samarbeide med.

For at sammensetting av et partnerskap skal bli vellykket, bør alle partnere føle at de har noe å hente fra samarbeidet. Det er viktig å avklare forventninger og bidrag til prosjektaktiviteter.

SKJEMA FOR INFORMASJONSSØK OM MULIGE PARTNERE	
Navnet på skolen:	
Adresse: [sted]	[land]
Antall elever:	
Antall lærere:	antall ansatte til sammen
Nivå: [type skole]	[alderstrinn]
Har skolen satsingsområder?	Hvilke?
Har skolen spesielle styrker?	
Har skolen erfaring med internasjonalt samarbeid?	
Hvordan er erfaringene?	
Hvordan stiller skolens ledelse seg til internasjonalt samarbeid?	
Hvilket fag er det aktuelt for skolen å søke samarbeidspartner i?	
Ønsker man primært et flerfaglig samarbeid?	
Er det aktuelt å trekke andre inn i samarbeidet (foreldre, bedrifter, regionale myndigheter)?	
Språk i samarbeidet:	

84. Rolleavklaring mellom partnerne

Når partnerne er enige om å starte et samarbeidsprosjekt, er rolleavklaring neste skritt. Flat styringsstruktur er det vanligste utgangspunkt for internasjonale skoleprosjekt. Det er videre vanlig at én av partnerne har en koordinerende funksjon, uten at de regnes som formell leder for prosjektet. Alle deltakerne i prosjektet blir vanligvis sett på som koordinator for prosjektet på egen skole.

Koordinatoren for prosjektet er ofte en samlende kraft i prosjektet, tar ansvar for å ferdigstille søknaden og gir retningslinjer for kontakt/kommunikasjon i partnerskapet.

Koordinatorrollen og møtelederfunksjon går ofte på omgang. Det er vanlig at prosjektmøter legges til forskjellige land, og en av partnerne, gjerne den lokale partneren, tar ansvar for møteorganisering og gjennomføring.

Uklare mål og udefinert ansvars- og rollefordeling er en av de vanligste utfordringene i prosjektarbeid. Det kan forårsake forsinkelser og misforståelser i prosjekt, og kan gi samarbeidsproblemer mellom partene. Allerede på første møte er det derfor viktig å være tydelig i avklaring av forventninger, konkretisering av mål, fordeling av ansvar og roller, osv. Diskusjonen kan inneholde punkt som:

- Hvem er koordinator for prosjektet? Hvem kan eventuelt overta?
- Hvem er partnerne?
- Hva er koordinators ansvar?
- Hvordan skal partnerne fordele oppgavene mellom seg?
- Har man nødvendig kompetanse/ekspertise?
- Hvilke andre organisasjoner bør man trekke inn?
- Hva er merverdi av å involvere forskjellige aktører?
- Hvem skal ha ansvar for søknad om midler?

8.5. Sjekkliste i forberedelsesfasen av prosjektet:

Det kan være nyttig å gjøre seg noen tanker om hvilke ønsker en har tidlig i forberedelsen av prosjektet, selv om man kan være sikker på at ikke alle blir oppfylt:

- Hvem på skolen skal være med?
- Hvilket tema vil vi arbeide med?
- Ønsker vi at reiser er en del av prosjektet?
- Er det primært elever eller lærere som skal få reise?
- Er det avsatt ressurser til samarbeidet?
- Er ledelsen med på laget?
- Har noen fått ansvar for fremdriften?
- Hvordan skal prosjektet gjennomføres?

8.6. Spilleregler for internasjonale skolemøter

I internasjonale prosjekt er møtene mellom partnerne viktige milepæler i prosjektet. I løpet av korte sammenkomster skal partnere diskutere, lære av hverandre og ta viktige avgjørelser. Her er noen konkrete råd til den som skal arrangere slike møter.

- **Gode forberedelser er halve jobben**
Tenk over hva målet med møtet er. Hvis det er et oppstartsmøte i prosjektet, er det naturlig å bruke litt tid på fellesskapsbyggende sosiale aktiviteter og diskusjoner om fremdriftsplan. På møter senere i prosjektet vil større vekt legges på den faglige delen.
- **Grunnlag for partnernøtet**
Når all relevant informasjon er innhentet, sendes møteagenda og sakspapirer til partnere for gjennomgang slik at de kan forberede tilbakemeldinger. Hvis møtet krever spesielle forberedelser, kan partnerne bli bedt om å samle inn, bearbeide og presentere informasjon. Man kan for eksempel be partnere om å reflektere over hvordan de kan bidra til læring i prosjektet, eller lage presentasjoner om egen skole/region. Faglige presentasjoner og diskusjoner, gruppearbeid og sosiale arrangementer planlegges. Møtelederen må passe på at det skrives referat.
- **Kommunikasjon og kommunikasjonsproblemer**
Møter i internasjonale prosjekter innebærer at man opplever kulturforskjeller i både i omgangsform og i tilnærmingen til det faglige. Dette kan by på positive opplevelser,

men også på utfordringer. Et mulig scenario kan være at ikke alle deltakere behersker språk like godt. I så fall kan det være relevant å tenke på å visualisere stoffet (presentasjoner, diagram, osv.) og/eller bruke tolk. Det er lurt å være forberedt på overraskelser og ha en plan for hvordan man kan håndtere dem.

- **Dokumentasjon og etterarbeid**

I forbindelse med rapportering kan partnere bli bedt om mer detaljert informasjon om både den faglige og administrative delen. Derfor er møtedokumentasjon en viktig del i prosjektet, det er viktig å ta godt vare på alle papirer og referat.

- **Kvalitetsvurdering og oppfølging**

Man bør legge inn tid i prosjektmøtene til tilbakemelding fra deltakere, kommentarer, oppsummering og diskusjoner om videre arbeid. Partnere bør diskutere om prosjektet fungerer som det skal, og hvilke endringer og justeringer som eventuelt kan gjøres. Man bør vurdere om møteinnholdet er relevant for partnerne, og om resultater og virkninger kan ses som et steg til videre fremdrift i prosjektet.

- **Fornuftig bruk av ressurser**

Med langsiktig tenkning og god planlegging kan man skape et litt romsligere budsjett. Man kan få gode grupperabatter, billigere reiser og rimeligere overnattingsmuligheter. På en slik måte kan man frigjøre midler til sosiale og kulturelle aktiviteter.

- **Samarbeid med lokale støttespillere**

Når man arrangerer prosjektmøter, bør man være fleksibel og kreativ. Budsjettet i prosjekt er ofte begrenset, og det kan være relevant å se på hvordan man kan samarbeide med andre for å legge godt til rette for arbeidet. Har naboskolen lokaler som egner seg til et større møte? Kan man engasjere en elevbedrift i mottagelsen av utenlandske gjester? Er det relevant å arrangere et studiebesøk til lokale bedrifter eller til (fylkes)kommunen? Kan elevene innkvarteres privat? Kan foreldrene bidra på andre måter? Man bør tenke på og undersøke alternativer.

VEDLEGG 1

ABC i søknadsskriving

Mange gruer seg til selve søknadsskrivingen, og ser på denne prosessen som tidkrevende og vanskelig. Søknadsskriving kan imidlertid betraktes som et håndtverk, og den som tar seg litt tid til å lære dette håndverket, vil se at søknadsskriving slett ikke er så vanskelig. Noen råd til den som skal i gang er:

- **Unngå ordmagi**

De beste søknadene er klare og konsise, og svarer presist på spørsmålene om hva som skal skje i løpet av prosjektet. Enkle og klare svar på spørsmålene (hva, hvem, hvorfor, hvordan, med hvem og for hvem) er et godt utgangspunkt for en prosjektskisse.

- **Realistiske mål**

Det er viktig å ha realistiske mål som er i samsvar med aktiviteter, budsjett, tidsskjema, resultat og kvalitetsprinsipper. De fleste prosjekter forsøker å imøtekomme flere ulike krav innenfor en gitt ramme, det er viktig at disse sees i forhold til hverandre. Måten prosjektets mål, tidsanslag og kostnader er gjort rede for i søknaden, er sentrale for vurderingen av prosjektet.

- **Relevant for skolen**

Vis at prosjektet er forankret i skolens arbeidsplan og har relevans for de daglige aktivitetene. Prosjektet kan noen ganger også knyttes til aktiviteter i nærmiljøet, til fylkeskommunen eller kommunens utviklingsstrategier, eller nasjonale utdanningspolitiske prioriteringer.

- **Styringsprinsipp: kvalitet og læring**

Det må være en grunn til at skolen har bestemt seg for å delta i et internasjonalt prosjekt. Man har en forventning om å bli bedre i noe. Beskriv merverdien det internasjonale samarbeidet vil ha.

- **Søknaden er senere et styringsverktøy for prosjektet**

En god søknad gjenspeiler god planlegging, og da er alt mye enklere siden. Søknaden består av konkrete komponenter: mål – delmål – aktiviteter – tidsskjema – resultater. Beskriv disse bestanddelene så klart og konkret som mulig for å oppnå best mulig resultat. Husk å argumentere for hvorfor nettopp dette prosjektet bør få støtte.

Videre følger noen konkrete råd om hvordan man kan jobbe med utfylling av søknadsskjemaet.

● **Sammensetting av partnerskapet**

Rollene i partnerskapet skal være klart markert som koordinator eller partner, og alle deltakende skoler beskrevet. Det viktigste er å vise at man har reflektert over sammensetting av partnere og vurdert de respektive partnersnes forutsetninger for å gjennomføre prosjektet på en god måte. I søknaden om midler ber man om å begrunne valg av partnere og beskrive ansvars- og rollefordeling. Her er noen tips:

Tenk gjennom hvordan partnerskapet settes sammen og begrunnelsene for sammensettingen. Man kan ta utgangspunkt i et faglig fellesskap: samme fag, samme trinn, eller man kan la andre ting partnerne har felles, være basis. En felles referanseramme gir grunnlag for å forstå og sammenligne undervisningspraksis, "bakhodemodeller", læringsstrategier, osv. Slik erfaringsutveksling kan gi bredere faglig horisont.

Man kan ta utgangspunkt i ulikheter og begrunne at nettopp dette er grunnlaget for læring. Det er viktig å tenke gjennom samarbeidsmønsteret når man for eksempel søker kontakt med svært sterke faglige miljø eller partnere som bruker morsmålet som arbeidsspråk i prosjektet. Skolen kan også samarbeide med forsknings- og utdanningsinstitusjoner og ha som mål å skape og teste bærekraftige samarbeidsmodeller. Et slikt samarbeid kan være like interessant og stimulerende for begge parter, men krever at rollefordeling og forventninger er avklart på forhånd.

● **Sammendraget**

Dette er prosjektet i et nøtteskall. Her forventes det at man er kort og presis. Prosjektprofil skal beskrives, og man forventes å liste opp kjennetegn ved partnerskapet, gi oversikt over aktiviteter og forventede resultater. Sammendraget vil kunne bli brukt av programkontoret / den som har tildelt midlene og publisert, så det er vel verdt å tenke gjennom hvordan det formuleres.

● **Målsetting for prosjektet**

Målene i prosjektet må være tydelige, realistiske og oppnåelige. Det kan være nyttig å operasjonalisere målene ved å dele disse i milepæler og delmål. Partene kan for eksempel bestemme at innen første år skal de ha oppnådd milepæler a, b, c, og innen utløpet av det første halvåret skal delmål 1, 2, og 3 være oppnådd.

● **Gjennomføringsevne – et kvalitetsstempel**

Tegn på gjennomføringsevne i prosjektet, eller mangel på denne, kan ofte være utslagsgivende i tildeling av midler. Dette er ett av de viktigste vurderingskriteriene i

tildeling av programmidler, et kvalitetsstempel i prosjektet som sensorene ser etter. Sammensetningen av partnerskapet, målformuleringene i prosjektet og samsvar mellom aktivitetene og resultatene i prosjektet er noen slike kjennetegn. Disse komponentene hver for seg og som helhet gir viktige signaler om prosjektets potensial.

● **Budsjett**

De fleste program opererer med faste satser, dermed må man være presis i beregningene. Ofte er det spørsmål om tilleggsfinansiering av prosjektet. Dersom bedrifter eller andre bidrar, er dette velkomment i EU-sammenheng. Dobbeltfinansiering, det at et prosjekt får støtte fra mer enn ett program, er derimot ikke tillatt.

● **Samarbeid og kommunikasjon**

Prosjekt som fungerer dårlig, er ofte preget av kommunikasjonsproblemer. Plan for samarbeid og kommunikasjon i prosjektet er et tegn på at partnere er klar over at de vil møte utfordringer, og har planer for hvordan de skal manøvrere seg ut av disse. Det kan være lurt å tenke gjennom hvem som skal sikre informasjonsflyt, hvor ofte man skal ha kontakt, hvordan partnere skal unngå språkproblemer, om IKT-plattformen eller eventuelt andre kommunikasjonskanaler er tilgjengelig for alle, osv.

● **Kvalitetssikring i prosjektet**

Planer om evaluering fungerer som kvalitetssikringsverktøy i prosjektet og søkerne blir bedt om å svare på hvordan partnerskapet vil sikre at prosjektmålene oppnås innen gitte tidsrammer. Hvilke metoder skal brukes til å evaluere arbeidsprosesser og oppnådde resultater (samsvar med arbeidsprogram, deltakerrespons, måloppnåelse, osv.)? Hvordan skal endringer og justeringer i arbeidsplanen følges opp? Noen bruker "[kvalitetshjul-metodikk](#)".

● **Resultater**

Tenk på mål og målgruppe i prosjektet, og beskriv forventede resultater som for eksempel å vektlegge læringsprosessen, eller spesifikke aktiviteter, alternativt å utvikle læringsressurser. Partnermøter og seminarer for å jobbe med felles problemstillinger eller utveksling av læringer/elever og instruktører/lærere? Gjennomføring av undersøkelser og studier eller utvikling av webportal? Utveksling og spredning av erfaring, god praksis og resultater?

● **Plan for resultatspredning**

Målet med de fleste prosjekt er nye kunnskaper og læringserfaringer. Det kan være relevant å tenke gjennom: Hvem kan ha interesse av resultatet – målgrupper (elever, lærere, faglige nettverk, lokale media, osv.)? Hvordan skal resultater spres – hvilke informasjonskanaler er aktuelle (konferanser, kurs, databaser, nettverk, media,

hjemmesider, møter på skolen, elevblogger, osv.)? Hvilken verdi og hvilket etterliv skal prosjektet ha på skolen og i skolens nærmiljø?

Sjekkliste

- Forankring i egen organisasjon
- Kunnskap om rammer og krav i programmet
- Sammensetning av det tverrnasjonale partnerskapet
- Alle deltakerne i prosjektet er involvert og har klare roller
- God prosjektbeskrivelse: Mål og aktiviteter er klare, konkrete og kan gjennomføres i samsvar med kvalitetsstandarder
- Resurser: mennesker, tid, budsjett
- Gode verktøy for kommunikasjon
- Utvikling og fleksibilitet i prosjektet – overraskelser må forventes

VEDLEGG 2

Sjekkliste for prosjektarbeid

Igangsetting av prosjekt

Første fase i et prosjekt handler om forarbeid og søknadsskriving, og her legges premissene for det fremtidige samarbeidet. Likevel er det først når søknaden er innvilget og man har fått en kontrakt at for den reelle planleggingen kan starte.

- **Gå gjennom både søknad og kontrakt se dem i sammenheng**

Søknaden og kontrakten skal være dine styringsverktøy i løpet av prosjektperioden. Har dere fått beløpet dere søkte om? Har noen av partnerne trukket seg eller falt fra i prosessen? Hvilke konsekvenser har eventuelle endringer? Sjekk arbeidsplan, forpliktelser, datoer for innlevering av midtveis- og sluttrapporter og tenk på detaljene. Det kan også være nyttig å kontrollere hvilke rapporteringsskjema programmet opererer med.

- **Planlegg aktiviteter**

Tenk på arbeidsplanen i prosjektet og sammenhengen med ditt daglige arbeid på skolen. Arbeidsplanen beskriver mål, prosjektfaser, milepæler, oppgaver, ansvar og forventede resultater. Sett av tid til å planlegge reiser, møter, oppgaver og annet arbeid i prosjektet. Bruk prosjektsyklus og prosjektfaser som et utgangspunkt til å konkretisere aktiviteter i mer detalj: muligheter/idéfase – oppstart – aktiviteter – resultater – etterliv. Ha det langsiktige perspektivet i horisonten, men fest blikket på aktiviteter i nær fremtid.

- **Involver støttespillere på skolen**

Informer skoleledelsen og andre lærere om prosjektet. Inviter kolleger og elever til å planlegge, engasjere seg og delta i prosjektet. Det er viktig å bygge team og nettverk på skolen og gjerne også utenfor. Vær en ambassadør for ditt prosjekt, og spre gleden av å delta i et tverrnasjonalt lærende partnerskap!

- **Arranger oppstartsmøte**

Den som er prosjektkoordinator tar oftest initiativ til å arrangere det første møtet i prosjektet. Koordinator kjenner alle deltakere i, har ofte erfaring med tidligere prosjekt og vet hva man skal gjøre for å sette aktiviteter i gang. I løpet av oppstartsmøtet, vil dere bli enige om videre fremgangsmåte. Foreslå å rotere møter og ta ansvaret for møter på omgang. Sett møtedatoer raskt, og ha struktur.

Prosjektoppfølging

Ulike verktøy blir utviklet for å sikre at prosjektets forløper i samsvar med intensjoner. Bruk for eksempel spørsmålene nedenfor for å evaluere utviklingen:

- Samarbeid og kommunikasjon mellom partnerne
 - Har dere utviklet kommunikasjonsplan?
 - Hvor ofte og når tar dere kontakt?
 - Hvilke IKT-verktøy bruker dere i samarbeidet (nettside, wiki, e-post, osv.)?
 - Hvilket språk bruker dere for kommunikasjon?
 - Fungerer kommunikasjon og samarbeid?
 - Har det vært vanskeligheter mht. samarbeid?

- Aktiviteter i prosjektet
 - Hvor i prosjektforløpet er dere nå?
 - Hva har partnerne allerede gjort, og hva gjenstår?
 - Er det endringer i aktiviteter?
 - Hvem er involvert?
 - Hvordan sikrer dere læring og utvikling i prosjektet?
 - Hvordan sikres ønsket kvalitet i arbeidet?

- Læringsmobilitet
 - Hvordan er elever involvert i planleggingsprosesser?
 - Har elever i ulike land etablert kontakt før utreise?
 - Hvordan er dialog mellom skole og hjem sikret mht. prosjektet?
 - Hvordan har dere sikret den faglige delen mht. læreplanen?
 - Hva skal skje videre?
 - Er læringsutbyttet godkjent?

- Engasjement og involvering
 - Hvordan skaper dere engasjement for prosjektet?
 - Er prosjektet forankret på skolen? Støtter ledelsen og andre lærere prosjektet?
 - Har dere tenkt å utvikle prosjektet videre?
 - Er det dialog med lokalsamfunnet (skoleeiere, næringslivet, osv.)?

● Evaluering

- Hvor ofte evaluerer partnere prosjektforløpet?
- Hvilke verktøy bruker dere, hvordan fungerer det?
- Hvordan tolker dere resultater?
- Innhenter dere tilbakemeldinger fra deltakere?
- Må dere gjøre endringer pga. tilbakemeldinger?

● Prosjektavslutning

- Forventede resultater: Er prosjektets målsettinger oppnådd?
- Er faglige målsettinger/læreplanmål nådd?
- Har dere merket forbedring i kommunikasjon på fremmedspråk?
- Kan man si at prosjektet fører til økt bruk av IKT i læringsammenheng?
- Har dere merket større toleranse/åpenhet for andre kulturer?
- Kan man si at prosjektet bidrar til pedagogisk utvikling?
- Har dere observert større motivasjon for læring?

Spørsmålene under kan åpne opp for diskusjon om bredere ringvirkninger av prosjektet:

- Hvordan kan man analysere og bruke den faglige delen av prosjektet til felles nytte?
- Bør læring spres til andre skoler og lokalsamfunnet?
- Hvordan skal skolen vedlikeholde samarbeidsnettverk som ble etablert i løpet av prosjektet?
- Hvordan skal man vedlikeholde kontakt med samarbeidspartnere i andre land?
- Bør det utvikles og oppdateres en plan for internasjonalt arbeid på skolen?
- Bør skolen starte et nytt prosjekt?
- Bør man bruke eTwinning-programmet til å vedlikeholde og utvikle internasjonal kontakt?
- Bør nye målgrupper eller fagområder inkluderes?
- Vil man skape en idébank for videreutvikling av prosjektet?
- Vil man gjøre endringer i opplæringstilbud som følge av prosjektet?
- Hva er andre ringvirkninger av prosjektet?
- Bør resultater spres som eksempel på god praksis?
- Bør resultater formidles til forskere og beslutningstakere?

Læring, resultater og erfaringer fra ulike prosjekt kan bearbeides, spres og formidles som beste praksis og gode eksempler. Beste praksis kan få etterliv gjennom rapporter, utredninger, tidsskrifter, kunnskapsdeling via internett, nettverkssamlinger og læringsarenaer, eller bli til et innspill i politikktutforming eller danne grunnlag for forskning.

VEDLEGG 3

Oversikt over samarbeidsprogram

Hvilke ordninger kan skoler og lærere søke på? I dette kapitlet presenterer vi en oversikt over ulike program: formål, geografisk fokus, målgrupper og kontaktinformasjon.

Støtte til lærere, skoleledere og skoleprosjekt

Comenius: Gjelder for EU/EØS-området og kandidatland til EU. Det gis støtte til samarbeid med skoler i Europa, elevutveksling og individuelle stipend til lærere og skoleledere. Midler lyses ut hvert år, og søknadsfrist er som regel i februar. Kontaktpunkt: [SIU](#) (Senter for internasjonalisering av høgre utdanning).

Leonardo da Vinci: Gjelder for EU/EØS-området og kandidatland til EU. Det gis støtte til samarbeid med videregående skoler innen fagopplæring, utplassering av elever, lærlinger, og individuelle stipend for faglærere og instruktører. Man kan også søke midler til større samarbeidsprosjekt. Midler i programmet lyses ut hvert år, og søknadsfrist er som regel i februar. Kontaktpunkt: [SIU](#).

Grundtvig: Gjelder for EU/EØS-området og kandidatland til EU. Det gis støtte til samarbeid innen voksenopplæring, og individuelle stipend for lærere og skoleledere. Midler i programmet lyses ut hvert år, og de fleste ordninger har søknadsfrist i februar. Kontaktpunkt: [SIU](#).

Nordplus junior: Gjelder samarbeid i Norden og de tre baltiske landene. Det gis støtte til samarbeid med skoler på alle trinn og til utvekslingsopphold for elever og lærere. Midler i programmet lyses ut hvert år, og søknadsfrist er i februar/mars. Kontaktpunkt: [SIU](#)

Studiebesøksprogrammet: Gjelder for EU/EØS-området og kandidatland til EU. Det gis støtte til å delta på spesialiserte kurs rettet mot skoleledere og beslutningstakere innen skolesektoren. Frist er to ganger per år. Kontaktpunkt: [SIU](#)

Pestalozzi: Omfatter EØS-området, søkerland til EU, Russland, Ukraina, Georgia, Aserbajdsjan, osv. Lærere kan søke om støtte til deltakelse på seminarer og etterutdanningskurs i regi av Europarådet. Kontaktpunkt: [SIU](#)

Den europeiske språkprisen: Den europeiske språkprisen (European Language Label) blir delt ut hvert år til nyskapende prosjekt som fremmer fremmedspråklæring. Kontaktpunkt: [SIU](#).

Europass: Europass er et sett dokumenter som beskriver erfaring og kompetanse med en felles europeisk mal, og som dermed gjør det enklere å flytte på tvers av landegrenser. Det finnes fem forskjellige typer dokumenter. Kontaktpunkt: [SIU](#).

Gjør det!: Et bilateralt yrkesfaglig utvekslingsprogram mellom Norge og Tyskland. Skoler kan søke om støtte til elevgrupper som blir utplassert i tyske bedrifter og opplæringskontor. Kontaktpunkt: [SIU](#).

EØS-stipendfond: Gjelder EØS-området. Skoler kan delta i prosjekt som partnere for skoler i de nye medlemslandene i EU. Det er de utenlandske skolene som søker. Kontaktpunkt: [SIU](#).

Barents-samarbeid: Gjelder samarbeidet de tre nordligste fylkene i Norge har med landene i Barentsregionen (Russland). Støtte til skoler og ungdomsgrupper. Kontaktpunkt: [Barentssekretariatet](#)

eTwinning: Gjelder for EU/EØS-området og kandidatland til EU. En webportal for samarbeid mellom elever, lærer og skoler i Europa. Det tildeles ingen midler i dette programmet. Kontaktpunkt: [Nasjonalt senter for IKT i opplæringen](#).

UNESCO ASPnet (Associated Schools Project Network): Skolene i nettverket arbeider med internasjonalisert undervisning med tema knyttet til UNESCOs satsingsområder. Skolene i Norge er fra barnetrinnet, ungdomstrinnet og videregående skole. For mer informasjon om nettverket, se www.unesco.no.

Trollstipend: Gjelder Frankrike. Støtte til grupper/klasser for studiereiser til Frankrike. Kontaktpunkt: [Fylkesmannen i Vest-Agder](#).

FN-sambandet: Studiereise for lærere, www.fnsambandet.no

Redd barna: Studiereiser for lærere, www.reddbarna.no

Interreg: Gjelder samarbeid mellom regioner i EU (inkludert Russland). Skoler kan delta i forskjellige prosjekt. Det finnes en rekke kontaktpunkt i Norge, www.interreg.no.

Vennskapsavtaler: Mange norske by- og fylkeskommuner har vennskapsrelasjoner med byer og fylker i andre land. Norden, Europarådet og EU bidrar til opprettelsen av slike forbindelser. Disse nettverkene kan formidle kontakter og i noen tilfeller ressurser for skoler som ønsker internasjonale partnere.

Støtte til elever/ungdom

Leonardo: Gjennom rådgiver kan du søke om støtte til praksisopphold ved bedrifter i EUs medlemsland.

Comenius: Støtte til å sende ut grupper av elever kan være ledd i et Comenius skoleprosjekt. Besøkene er gjensidige, og man vil motta gjenbesøk fra skolen elevene reiser til. Tilbudet gjelder elever i videregående (og ungdoms-) skole.

Videregående skole i Frankrike: Man kan søke om ett-, to- eller treårsopphold ved navngitte skoler i Frankrike. Kontaktpunkt: [Den franske ambassade](#), når du søker om ett- og/eller toårsopphold, eller [Fylkesmannen i Vest Agder](#), når du søker om treårsopphold.

United World College (UWC): Du kan søke om toårsopphold ved en av skolene i UWC-skolenettverket, som finnes på alle kontinent. Den nærmeste UWC-skolen er i Fjaler i Sogn. Kontaktpunkt: [Fylkesmannen i Vest Agder](#)

Sommeropphold i Tyskland. Kontaktpunkt: [Fylkesmannen i Vest Agder](#)

EUP: Stipend for å delta i Det europeiske ungdomsparlament. Kontaktpunkt: [Fylkesmannen i Vest Agder](#)

Aktiv ungdom: Støtte til volontøropphold i Europa, gruppeutveksling, lokale ungdomsprosjekt, kurs, osv. Kontaktpunkt: www.suak.no

Vennskapsavtaler: Mange norske by- og fylkeskommuner har vennskapsrelasjoner med byer og fylker i andre land. Norden, Europarådet og EU bidrar til opprettelsen av slike forbindelser.